

DUYGUSAL SIRAYET HASSASİYETİ ELEŞTİREL DÜŞÜNEBİLMEDE BİR ENGEL MİDİR? KAMU ÇALIŞANLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA*

Yrd. Doç. Dr. Mukaddes Yeşilkaya

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-6555-4659

Öz

Bu araştırmanın amacı, kamu kuruluşlarında çalışan bireyler açısından duygusal sirayet hassasiyeti ile eleştirel düşünebilme yeteneği arasındaki ilişkinin varlığının tespit edilmesi ve duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünebilme becerisi üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaca hizmet etmek üzere toplamda 385 kamu çalışanın katılım sağladığı bir araştırma yürütülmüştür. Örneklemden elde edilen veriler SPSS ve LISREL programları ile analiz edilmiş olup bulgular; duygusal sirayet ile eleştirel düşünebilme arasında negatif yönde, anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Duygusal Sirayet, Eleştirel Düşünebilme, Bürokratik Kültür, Kamu Çalışanları, Duygu Durum

Is Susceptibility to Emotional Contagion an Obstacle to Critical Thinking? A Survey on Civil Servants

Abstract

The aim of this study is to examine the existence of the relation between susceptibility to emotional contagion and the critical thinking skills and the effect of susceptibility to emotional contagion on critical thinking ability, for individuals who are working in public organizations. The data which was obtained from the sample are analyzed via SPSS and LISREL. Findings showed that there was a negative, significant, and strong relationship between emotional contagion and critical thinking.

Keywords: Emotional Contagion, Critical Thinking, Bureaucratic Culture, Civil Servants, Mood State

* Makale geliş tarihi: 18.12.2015
Makale kabul tarihi: 23.03.2017

Duygusal Sirayet Hassasiyeti Eleştirel Düşünebilmede Bir Engel Midir? Kamu Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma

Giriş

İnsan hayatının yönetimi, somut ve soyut kuralların varlığıyla şekillenmektedir. Her ne kadar bireysel ve toplumsal hayat düzeni gözle görülür somut kuralların hâkimiyetinde gibi görünse de, aslında kararlar ve davranışlar üzerinde belirleyiciliği en güçlü olan şeyin soyut kurallar olduğu söylenebilir. İki ile ikinin toplamının ne olduğu sorusuna; somut kurallarla işleyen matematik biliminin dört, soyut kuralları esas alan örgütsel davranış biliminin ise beş (sinerji) yanıtını verebilmesi, bu güce verilebilecek çarpıcı bir örnek olarak gösterilebilir.

Genlerini din, kültür, gelenek veya ideoloji gibi kaynaklardan alan soyut kuralların bireylerin davranışları üzerindeki etkileri; geçmişten günümüze psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve nöropsikoloji gibi disiplinlerde, sayısız bilimsel araştırmaya temel oluşturmuştur. Bireylerin davranışsal temellerinin incelenmesine yönelik bu araştırmalar, bilhassa ülke ekonomilerinin bel kemiği olan işletmelerde; insan kaynaklarının seçimi, değerlendirilmesi, güçlendirilmesi ve sorunların çözümü gibi konularda önemli düzeyde fikirler vermiş, yönetsel uygulamalara ışık tutmuştur. Örgütte insan davranışlarının neye göre şekillendiği, örgütün beklentilerine uygun davranış biçimlerinin nasıl yaratılacağı ve davranışsal mekanizmalar üzerinde belirleyiciliği olan bireysel ve örgütsel etkenlerin neler olabileceği gibi sorular, günümüzde yanıtları hala araştırılmaya devam eden konular arasındadır.

Modern örgütler, en alt kademeden en üst kademeye kadar kişiler arası ilişkilerin etkin olduğu ve çoğunlukla yatay biçimde örgütlenen esnek türde yapılardır. Bu tür örgütlerde çalışanlar, buldukları görevlerde aktif bir biçimde değerlendirme yapabilme ve karar verebilme konusunda örgüt yönetiminin teşvik edilmektedir. Ancak kamu kuruluşlarında durum bundan farklıdır. Bürokratik kültürün hâkim olduğu örgütlerde, kurumsal faaliyetlerle ilgili olarak yapılması gereken tüm eylemler, otorite tarafından önceden belirlenmiş olup görevler açık bir biçimde tanımlanmıştır. Bu nedenle bireysel karar verme açısından, çalışanların hareket alanı olabildiğince kısıtlanmıştır. Bu tür örgütler hiyerarşinin tüm hatlarıyla belirginleştiği, dikey türde bir yapılanmayla yönetilmektedir.

Kamu kuruluşlarında örgüt yapısının büyüklüğü, işleyişe ait keskinleşmiş kurallar ve baskın otorite gibi etkenler, örgütsel işleyişin istikrarı için sergilenmesi gereken belirli rol davranışlarının çalışanlara baskılanmasına neden olmaktadır. Nitekim bazı araştırmalar, bürokratik yapılarda çalışan bireylerin örgütçe oluşturulmuş standart kurallara, prensiplere, davranışlara ve kültürel sistemlere uymaya zorlandıklarını (Aytaç, 2005: 254); bürokratik çalışma düzeninin; çalışanların özgürce hareket etmesine ve fikirlerini açıkça dile getirmelerine engel olarak, onları zamanla kendi benliklerinden uzaklaşmaya ve örgüte karşı yabancılaşmaya götürdüğünü (Turan ve Parsak, 2011: 3-4); bu durumun ise çalışanlarda performans düşüklüğüne ve psikosomatik bazı rahatsızlıklara yol açtığını ifade etmiştir (Uğur ve Erol, 2015: 189). Her ne kadar yapıdan ve yönetim biçiminden kaynaklansa da, kişilerarası ilişkilerin yoğun olduğu düşünüldüğünde, bürokratik örgütlerde böyle duyguların kişiden kişiye sirayeti de daha muhtemel hale gelmektedir.

Kamu kuruluşlarındaki yapısal ve yönetsel farklılığa bağlı olarak, kültürel farklılaşmaların da söz konusu olduğu görülmektedir. Nitekim kamu ve özel sektör kuruluşlarının örgüt kültürlerinin analiz edildiği bir araştırmada; kamu kuruluşlarında çalışan bireylerin özel sektör çalışanlarına göre daha fazla bürokratik kültüre tabi oldukları, bununla birlikte gelişme eğilimi ve profesyonellik gibi açılardan özel sektör çalışanlarına kıyasla daha zayıf bir durumda oldukları tespit edilmiştir (Kaya, 2008: 137). Bürokratik kültürün, kamu çalışanlarının örgüte duydukları bağlılığı azaltıcı yönde bir etkide bulunduğu da bu araştırmanın diğer bulguları arasındadır. Örgütsel bağlılığa ilave olarak, öğretmenler üzerinde yürütülen bir araştırmada, bürokratik yapıdaki artışın çalışanların duygusal bağlıklarında azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir (Sezgin, 2010: 154). Kamu ve özel sektör hastaneleri üzerinde yürütülen başka bir araştırmada ise kamu hastanelerinin hiyerarşi kültürü (kuralcılık, düzenlilik, kontrol) ve pazar kültürü (dış odaklılık, verimlilik, üretim merkezlilik) açısından özel hastanelerden daha baskın olduğu; özel hastanelerin ise klan kültürü (iç odaklılık, süreçlerde esneklik, çalışan merkezlilik) ve adhokrasi (girişimcilik, dinamiklik, yenilikçilik) kültürü açısından kamu hastanelerinden daha önde olduğu tespit edilmiştir (Erdem, 2007: 74).

Yukarıda bulguları aktarılan araştırmalar, kamu kuruluşlarında çalışan bireylerin özel sektörde çalışanlara göre farklı bir çalışma kültürüne sahip olduklarını, çalıştıkları örgütlerde farklı kültürel etkenlerin etkisi altında bulduklarını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, kamu kuruluşlarında çalışan bireylerin; daha kuralcı, otoriter, kontrol ağırlıklı ve daha katı bir yönetim anlayışı dâhilinde görev yaptıklarını; özel sektörde çalışan bireylerin ise insan kaynağının daha merkezde tutulduğu, esnek, girişimci ve yenilikçi bir kültürde çalıştıklarını söylemek mümkündür.

Ne yazık ki bürokrasi, doğası gereği örgütlerde *esnekliği ve yenilikçiliği* engelleyen bir takım kısıtlılıklara da sahiptir (Heckscher'den akt. Dischner, 2015: 503). Bu kısıtlılıkların, büyük ölçüde katılmış ve dikey yapılanmış yönetim biçiminden olduğu kadar, düşünsel yeteneklerden yararlanılmasına cevaz vermeyen bir “personel yönetimi” anlayışından da kaynaklandığı söylenebilir. Çalışanlara ne yapacaklarının ve nasıl hareket edeceklerinin tartışmaya kapalı bir biçimde dikte edildiği bu tür yapılarda; eleştirel düşünme, yani ortaya çıkan sorunlar ve nedenleri üzerinde akıl yürütebilme ve karar verebilme gibi bir fırsatının sunulması neredeyse imkânsızdır. Oysaki eleştirel düşünme, bürokratik kuruluşların değişen şartlara göre yeniden yapılandırılması açısından son derece gerekli bir düşünme biçimidir (Gündoğdu, 2009: 59). Bu düşünme biçimi sayesinde bireyler olayları ve olguları farklı açılardan ele alabilmekte, nedenler ve sonuçlar üzerinde muhakeme yaparak yepyeni çözüm yolları keşfedebilmektedir. Düşünsel yeteneklerinin kullanımına izin verilmeyen bu tür bir ortamda çalışmak, doğal olarak bireyleri hem psikolojik olarak rahatsız etmekte, hem de kurumsal esneklik ve yenilikçiliğin yolu kapatılmış olmaktadır. Bürokratik yapılardaki bu tür engelleri ortadan kaldırabilmek amacıyla günümüzde artık post-bürokratik örgüt yapılarına geçilmesinin gerekliliği savunulmaktadır. Çalışanların örgüt içindeki özgürlüklerini güçlendirici ve yenilikçi davranışları konusunda onları cesaretlendirici bir rol oynayan bu yeni örgüt formları, aynı zamanda yatay örgütlenme yoluyla da örgütü hantallıktan kurtarmakta ve değişime ayak uydurmada örgütün esneklik kazanmasını sağlamaktadır (Araza ve Aslan, 2014: 54). Buna ilave olarak bürokrasinin verimsiz olduğu düşüncesinden hareketle, kamu kuruluşlarının da özel sektör şirketleri gibi çalışması gerektiğinin altını çizen “Yeni Kamu Yönetimi” veya “Yeni Kamu İşletmeciliği” biçiminde farklı bir anlayışın yaygınlaştığı görülmekte ve kamu harcamalarının azaltılması, İnsan Kaynakları Yönetimi anlayışına geçiş (Çiçek, 2012: 106-107) ya da performans dayalı ücret sistemlerinin kullanılması gibi alternatif çözüm yolları önerilmektedir (Coşkun vd., 2016: 644-645).

Öte yandan bürokratik yapı ve kültürün çalışan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf edebilmek ve bu kuruluşlarda çalışanların iş memnuniyetlerini, örgüte olan bağlılıklarını ve çalışma performanslarını güçlendirebilmek amacıyla, *Kamu Hizmetleri Motivasyonu Yaklaşımı* adı verilen yeni bir anlayışa dikkat çekilmeye çalışıldığı görülmektedir (Pandey vd., 2008). Bu yaklaşım, kamu hizmetlerini yürütmek için tesis edilecek motivasyon ile çalışanların davranışları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu varsaymakta ve kamu çalışanlarının her durumda kendi menfaatlerini gözetmeyip, vatansever ve sosyal motivasyona sahip bireyler olduklarını kabul etmektedir (Coşkun, 2015). Yapılan araştırmalar, bu yeni yaklaşımın uygulandığı kamu kuruluşlarında, kişilerarası vatandaşlık davranışının

doğrudan ve olumlu yönde etkilendiğini (Pandey vd., 2008); bu kuruluşlarda çalışanların, özel sektörde çalışanlara göre içsel ödülleri daha çok ön plana aldıklarını (Houston, 2000) ve iş performanslarında yüksek düzeyde bir artış olduğunu göstermektedir (Alonso ve Lewis, 2001).

Buraya kadar sunulan tüm bilgiler genel olarak değerlendirildiğinde, kamu kuruluşlarının yapı, kültür ve işleyiş bakımından çalışanlar üzerinde çoğunlukla olumsuz yönde etki yarattıklarını ve böyle bir kültürde çalışan bireylerin, psikolojik bir hassasiyet kazanmasının ve buna bağlı olarak düşünme tarzlarının olumsuz yönde etkileneceğinin muhtemel olduğu söylenebilir. Bu durumun doğurabileceği sonuçlar; çalışanların psikolojik sağlığının tehdidinden, kamusal ürün ve hizmetlerdeki verim düşüşüne, hatta kurumsal zararlara kadar ulaşabilecek boyuttadır.

Bu araştırmada ise; bürokratik yapının ve kültürün hâkim olduğu bir ortamda çalışan bireylerin başkalarının duygularından etkilenme hassasiyetlerinin, eleştirel düşünme yetenekleriyle bir ilişkisi olup olmadığı, eğer öyle ise bu ilişkinin ne yönde olduğu gibi soruların yanıtları aranmıştır. Araştırmadan elde edilecek sonuçların, bilhassa bürokratik örgütlerde çalışan bireylerin çalışma performanslarının önündeki bir engel türünün tespit edilebilmesi ve çözüm üretilebilmesi noktasında bir fikir verebileceği umulmaktadır.

1. Duygusal Sirayet Nedir?

Duygusal sirayet (duygusal bulaşma), 20. yüzyılın başlarında ileri sürülen ve sosyoloji, sosyal psikoloji, sosyal öğrenme ve psikanaliz gibi farklı disiplinlerde ele alınan bir olgudur (Belkin, 2007: 6). Konunun asıl temelleri ise nöropsikoloji disiplinine dayanmaktadır (Dasborough vd., 2009: 572).

Hatfield'a göre duygusal sirayet; bireysel eylemlerden ileri gelen, her tarafa yayılabilen, psikofizyolojik, davranışsal ve sosyal anlamda tetikleyici bir uyarıcıdır (Hatfield vd., 1994: 4-5). Lundqvist (2008: 90) ise duygusal sirayeti sosyal etkileşimlerdeki duygusal sistemin özel bir sonucu olarak tanımlamıştır. Araştırmacıya göre bir insanın, kendisine öfkeyle gelen bir kişiye karşılık verirken benzer biçimde öfkeli davranması, duygusal sirayetin bir örneğidir ki korku söz konusu olduğunda da durum böyledir. Hatfield ve arkadaşları ise duygusal sirayeti; duyguların mimiklerle, ses tonuyla veya tavırlarla bir kişiden diğerine aktarılmasını sağlayan, istemsiz olarak gerçekleşen ve kontrol edilemeyen *duygusal bir eğilim* olarak tanımlamışlardır (Hatfield vd., 1994: 5). Bu noktada duygusal sirayet olgusunun bireysel mi yoksa toplumsal mı olduğu sorusu akla gelmektedir. Bu soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle “duygusal sirayet” ile “duygusal sirayet hassasiyeti” kavramları arasındaki ayırımı işaret edilmesi gerekmektedir. Hem bu ayırımı sağlıklı bir biçimde yapabilmek hem

de duygusal sirayet hassasiyetinin kavramsal sınırlarını belirginleştirebilmek için, duygusal sirayet hassasiyetinin “ne olduğundan” ziyade, “ne olmadığına” belirlenmesi yararlı olacaktır.

Duygusal sirayet, aslında bireyler arasında gerçekleşen bir tür duygu transferidir ve sirayet yani bulaşma süreci tamamlandığında, olumlu ya da olumsuz türde duygular bir kişiden diğerine aktarılmış olur. Fakat *duygusal sirayet hassasiyeti*, böyle bir sürecin tamamını değil; aslında bu süreci başlatan, kişiye özel bir duyarlılığı, bir eğilimi temsil etmektedir (Johnson, 2008: 3; Kelly ve Barsade, 2001: 107). Bu eğilim genetik, cinsiyet, deneyim ve kişisel özellikler gibi nedenlerden kaynaklanabilmekte (Doherty, 1997: 133) ve sirayet sürecini başlatmaktadır. Sirayet süreci sırasında duygular bireyin birinden diğerine bulaşarak yayılmakta ve belki de tek bir kişinin içinde bulunduğu duygu durumu, diğer bireylerin sahip oldukları hassasiyetin düzeyine göre, bir süre sonra topluluğun tamamına hâkim hale gelebilmektedir. Bu nedenle, kişisel bir özelliği temsil eden *duygusal sirayet hassasiyetinin* “bireysel”, iki ya da daha fazla kişi arasında yayılarak gerçekleştiğinden ve sonuçları topluluk düzeyine ulaşabildiğinden, *duygusal sirayet*in “toplumsal” bir olgu olarak ele alınması gerekmektedir.

Duygusal sirayet hassasiyeti kavramıyla ilişkili olan diğer bir olgu da empatidir. Johnson (2008: 3), duygusal sirayet hassasiyetine sahip bireylerin başkalarının duygularına yakın ilgi göstermeye eğilimli olduklarını, başkalarının duygularını okuyabildiklerini ve bu nedenle onlarla aynı şeyleri hissedebildiklerini ifade etmiştir. Bu tanım, üzerinde dikkatle düşünüldüğünde “empati” olgusunu çağrıştırmaktadır. Çünkü empati kurabilme yeteneği de benzer biçimde bireyin, başka bir kişinin duygu durumunu, kendi duygu durumundan daha çok ön planda tuttuğu psikolojik bir tutulum sürecini içermektedir (Hoffman, 2001: 30). Bu süreçte birey, kendisini başka birinin yerine koyarak onun hissettiği olumlu veya olumsuz duyguları kendi içinde oluşturmaya, bu duyguları anlamaya ve yaşamaya başlamaktadır. Görünüşte empati de tıpkı duygusal sirayet hassasiyeti gibi; bireyin başka birinin ruh haliyle etkileşime girmesini ve duyguların birinden diğerine aktarılma sürecini başlatan, aracı nitelikte, bireysel bir tür mekanizma biçiminde tarif edilmektedir. O halde duygusal sirayet hassasiyeti, empati ile aynı manaya mı gelmektedir?

Duygusal sirayet ve empati için yapılan tanımlamalar incelendiğinde, bu iki olgunun birbirlerine benzemekle birlikte, aslında farklı kavramlar oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim duygusal sirayet için yapılan tanımlamalarda, duyguları aktaran bireyin vücudunun duruş şeklinden, ses tonundan ve mimikleri kullanış biçiminden söz edilmektedir (Visser vd., 2013: 174; Halverson, 2004: 13; Doherty, 1997: 133; Hatfield vd., 1994: 5). Yani sirayet sürecinin başlayabilmesi için, aktarılan duyguların alıcının duygu organlarıyla

algılanması gerektiği söylenebilir. Oysaki empati kavramı açıklanırken böyle bir şarttan söz edilmediği görülmektedir. Çünkü empatinin gerçekleşebilmesi için, duyguların herhangi bir duyu organıyla algılanmasına gerek yoktur. Hatta birey kendisinden çok uzakta olan bir kişi için de, onunla iletişim kurmasa bile empati yapabilir. Yani empatide bireyin kendisini başka bir kişinin yerine koyması yeterli görülmektedir (Secara, 2009: 170; Flatow, 2012: ix; Hoffman, 2000: 29-30; Carreras vd., 2014: 372; Devlin vd., 2014: 1). Dolayısıyla ortaya çıkış koşulları açısından, duygusal sirayet hassasiyetinin ve empatinin farklı kavramlar olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, empati yapan kişi diğer kişinin o duygu durumuna gelme nedenini bilmektedir; ancak bu şekilde kendisini onun yerine koyabilme imkânı bulur. Oysaki duygusal sirayette karşıdaki kişinin o duygu haline girmesine neden olan şeylerin bilinmesine hem gerek hem de zaman yoktur. Çünkü sirayetin başlaması için veri olarak sadece mimikler, ses tonu ve vücudun duruş şekli yeterlidir. Ayrıca duygusal sirayette duygular bir kişiden diğerine ve ondan da bir başkasına yayılması söz konusudur. Ancak empatide kaynak tek bir kişidir, sadece o kişi için empati yapan bireyler onun duygularından etkilenirler, empati yapanlar arasında bir etkileşim olması empatinin konusu değildir. Son olarak, insanoğlu kimi zaman hayvanlar için de empati yapabilmektedir (terk edilen, yaralı veya evsiz hayvanlar için vb.). Oysaki bir hayvanın duygularının bir insana, o insandan da bir başkasına sirayet etmesinin yani bulaşmasının mümkün olduğu söylenemez.

Öte yandan duygusal sirayet hassasiyeti olgusunun, bireyin “çevresine uyum sağlaması” olgusundan da farklı tutulması gerekir. Çünkü uyum bireysel düzeyde gerçekleşen bir *durumu* temsil ederken, sirayet bir kişiden diğerine aktarılan yani yayılabilen ve böylelikle etkileri “topluluk” düzeyine ulaşabilen bir *süreci* ifade etmektedir (Barry ve Tyler, 2010: 39). Diğer bir ifadeyle uyum “bireysel ve sonlu bir çabayı”, sirayet ise aktarımı devam edebilen ve yayılımı belirsiz süreli toplumsal bir etkileşimi ifade etmektedir. Ayrıca sirayet yani bulaşma, bireyin sadece duygusal durumunda bir değişiklik yaratır, yani değişim bireyin duygusal sistemi ile ilgilidir ve birey farkında olmadan sirayet gerçekleşir. Oysaki uyumda kültürel, görsel, işitsel veya fikirsel anlamda bir değişim ortaya çıkarken, bilinçli bir benzerlik yaratma çabası ortaya konulur. Dolayısıyla birey duygusal sirayetle karşılaştığında, aslında amacı çevresine uyum sağlamak değildir ve sirayetin gerçekleşmesi için özel bir çaba sarf etmez, sadece dışarıdan gelen duygusal uyarılardan etkilenir. Ancak eğer birey, özellikle uyum sağlama kastını taşıyarak başkalarında onlarla aynı duyguları paylaştığı düşüncesini uyandırmak istiyorsa, bu rol yapmak olur ki bunun da duygusal sirayetle bir ilgisi yoktur. Hatta bireyin bu tür bir durumda rol yapmayı tercih etmesi, duyguların bireyin kendi iç mekanizmalarına sirayet etmediğinin, ancak ediyormuş gibi gösterilmeye çalışıldığının açık bir kanıtı olarak gösterilebilir.

Eşler, arkadaşlar, aile üyeleri, meslektaşlar, rakipler gibi sayısız kaynak, sosyal etkileşimler aracılığıyla duygusal sirayet süreci başlayabilmektedir (Arakawa, 2012: 3). Bu sürecin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan ortamlar; etkileşim ve yakınlığın yüksek düzeyde olduğu, bir duygunun sevilen biri tarafından net bir biçimde ifade edildiği, birbirine karşı türde güçlü duyguların mevcut olmadığı, bir olaya yüklenecek anlam ile bu olay karşısında takınılması gereken duygusal tutum hakkında bir belirsizliğin olduğu ve buna bağlı olarak ortak bir yorumun geliştirilmesi gerektiği durumlar biçiminde özetlenebilir (Ashforth, 1995: 113).

Yazında duygusal sirayet hassasiyeti ile ilgili olarak yapılan çok az sayıda araştırmaya ulaşılabilmektedir. Bunlardan birisi Doherty ve arkadaşlarına (1995) ait olup araştırmada; kadınların erkeklerden daha çok duygusal sirayet hassasiyeti taşıdıkları ve duygusal sirayet meslek gruplarına göre farklılık gösterdiği; henüz bir kariyer seçimi yapmamış olan öğrencilerin, hekimler ve denizcilere oranla daha çok duygusal sirayet hassasiyeti taşıdıkları, hekimlerin ise öfke, korku ve üzüntü gibi olumsuz duyguların sirayeti konusunda, denizcilere göre çok daha fazla hassasiyet gösterdikleri yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Diğer bir çalışma ise Johnson (2008) tarafından okullarda görev alan öğretmenler üzerinde yürütülmüş olup, araştırmada lider öğretmenlerin çalışırken gösterdiği pozitif ve negatif duygular arttıkça izleyicilerin duygusal sirayet hassasiyetinin de arttığı tespit edilmiştir.

Duygusal sirayet ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda; lider öğretmenlerin duygusal sirayet yoluyla izleyicilerine pozitif duygular aktarabildikleri (Halverson, 2004), elektronik iletişimde, pozitif duyguların negatif duygulardan daha çok sirayet edebildiği ve her iki duygunun da kısa dönemde bireysel ve ortak performansı etkilediği (Belkin, 2007) biçiminde bulgular elde edilmiştir. Duygusal sirayet örgüt çalışanları açısından ele alındığı *deneysel* nitelikte bir çalışmada, duyguların sirayetinin, hem grup düzenini hem de grup davranışlarını etkilediği; olumlu duyguların sirayetinin, bireyler arasındaki işbirliğini ve algılanan görev performansını artırarak çatışmayı azalttığı tespit edilmiştir (Barsade, 2002). Örgüt çalışanları konusunda *kavramsal* türde yapılan diğer bir makalede; olumlu duyguların sirayetinin empati ve dayanışmayı artırdığı, olumsuz duyguların sirayetinin ise çalışanların performansını düşürdüğü, bu nedenle duygusal sirayet örgütler için hem yıkıcı hem de yapıcı olabilecek bir güç olduğu ileri sürülmüştür (Ashforth ve Humphrey, 1995: 114).

2. Eleştirel Düşünebilme Kavramı

Eleştirel düşünebilme olgusunu genel olarak; bir sorunu gidermek, bir olguyu idrak edebilmek veya bir durumu olduğundan daha iyi hale getirebilmek

için mevcuttan daha farklı bakış açıları araştırmayı, bunu yaparken de kullandığı bilgilerin doğruluğunu ve kanıtlanabilirliğini temel almayı esas alan özel bir düşünme biçimi olarak tanımlamak mümkündür (Naktiyok ve Çiçek, 2014: 162). Eleştirel düşünme özünde, makul bir çözüme veya bir karara varmak için, yüksek düzeyde zihinsel bir aktivite gerçekleştirilmeyi içeren geniş çaplı bir düşünme sürecidir (Facione, 2011: 4; Mubaid, 2014: 34). Bu sürecin gözlem, düşünme, muhakeme etme veya iletişim yoluyla elde edilen bilgilerin, kavramsallaştırması, uygulanması, analiz edilmesi, birleştirilmesi ve değerlendirilmesi gibi düşünsel eylemlerden oluştuğu söylenebilir (The Critical Thinking Community, 2015).

Eleştirel düşünebilen bireyler ne okuduklarına, ne gördüklerine ve ne duyduklarına dikkatle yaklaşan, önemsedikleri bir konu ile karşılaştıklarında, onu daha iyi anlayabilmek için çok daha fazla bilginin peşine düşen kişilerdir (Aveyard vd., 2011: 8). Nugent ve Vitale, bireyin eleştirel düşünebilmek için sahip olması gereken bazı bilişsel ve kişisel yetenekler bileşimi olduğunu ileri sürmüş ve bu bileşime “Eleştirel Düşünme Sarmalı” adını vermişlerdir (2015: 3). Araştırmacılara göre bu sarmalın boyutları şöyle özetlenebilir:

- *Bilişsel yetenekler*; incelemek, değiştirmek, analiz etmek, yorumlamak, sorgulamak, ilişkilendirmek, birleştirmek, araştırmak, olayları hatırlamak, sınıflandırmak, özetlemek, anlamak, kanıtlamak, vicdan muhasebesi, verileri dönüştürmek, sorgunun açıklaması, öngöründe bulunmak, olguları kullanmak, iddialarda bulunmak, öncelikleri belirlemek, genellemeler yapmak, mukayese yapmak, sonuç çıkarmak, çıkarımlar yapmak, önem vermek.
- *Kişisel yetenekler*; bağımsız düşünme, belirsizliğe karşı tolerans, özgüven, açık görüşlülük, sorumluluk sahibi olma, cesaretlilik, azimlilik, hayal gücü kuvvetli olmak, disiplinlilik, risk alma, kendini adamak, araştırmacı olmak, motive olmak, kendinden emin olmak, yansıtıcılık, tarafsızlık, otantiklik, iddialı olmak, sezgisellik, akılcılık, yaratıcılık, mütevazılık, meraklılık, dürüstlük, ahlaklı olmak.

Mele (2015: 2)’ye göre ise eleştirel düşünme, bir dizi yeteneğin varlığını gerektiren karmaşık bir düşünme sürecidir. Araştırmacıya göre bu yetenekler; diğer bireylerin konularını, iddialarını ve yorumlarını dinlemek, alternatif bakış açılarına ait görüşleri değerlendirmek, karşıt iddiaları ve görüşleri adil bir biçimde ele almak, orta yolu bulma ve ikna edici olma gibi daha cazip yöntemleri bilmek, iddiaların geçerli ve kabul edilebilir olup olmadıkları hakkında bir sonuca varmak, diğer bireyleri ikna etmek için sağlam, açık ve makul bir bakış açısı sunmak şeklinde özetlenebilir.

Eleştirel düşünme kabiliyetinin eğitimle kazanılabilecek bir nitelik olarak düşünülmesi (Reid ve Anderson, 2012; Brookfield, 2013; Chan, 2013), son zamanlarda işletme alanında eğitim veren pek çok kurumda, bireylere

eleştirel düşünebilme ve bu yeteneği geliştirebilme konusunda eğitim verme eğilimini artırmış ve eleştirel düşünebilme yeteneği artık yönetsel kültürün temel unsurlarından birisi olarak görülmeye başlanmıştır (Bloch ve Spataro, 2014: 249-250).

Eleştirel düşünebilme ile ilgili araştırmalarda; eleştirel düşünebilme ile başarı (Ross vd., 2013; Tümkaya, 2011; Villavicencio, 2011), özsaygı (Park vd., 2015), duygusal zekâ (Erdem vd., 2013) ve akıl sağlığı (Maghsood ve Hamideh, 2011) gibi olgular arasında pozitif bir ilişki olduğu, eleştirel düşünebilmenin klinik uygulamalardaki memnuniyeti pozitif yönde ve önemli düzeyde etkilediği (Choi vd., 2013), böyle bir düşünme biçiminin spor takımlarını cesaretlendirme ve güçlendirmede önemli rol oynadığı (Sulaiman vd., 2013), bununla birlikte problem çözme yeteneğini (Yang, 2013) ve stratejik düşünebilme kabiliyetini önemli düzeyde etkilediği (Naktiyok ve Çiçek, 2014) yönünde bulgular elde edilmiştir.

3. Duygusal Sirayet ve Eleştirel Düşünebilme İlişkisi

Sahip olunan imkân ve kaynaklar dâhilinde yapılan yazın araştırmasında, *duygusal sirayet hassasiyeti ile eleştirel düşünebilme* arasındaki ilişkiyi veya etkiyi araştıran teorik, korelasyonel, regresyonel, deneysel veya boylamsal nitelikte herhangi bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle burada, iki değişken arasındaki ilişkinin mantığını açıklamada referans olabilecek, bazı yakın görüşlerden yararlanılmıştır. Bu görüşler “duyguların sirayeti” ile değil, sadece “duygularla” eleştirel düşünmenin bir ilişkisi olduğunu ileri süren çalışmalardan aktarılmıştır. Buradaki gerekçe; bir bireyden diğerine sirayet edip etmediğine bakılmaksızın bireyin duygusal durumunun eleştirel düşünebilme kabiliyetini ne yönde etkileyebileceği konusundaki görüşlerin, duyguların sirayeti sonrası için de önemli fikirler verebileceği düşüncesine dayanmaktadır.

Bazı araştırmacılar, her ne kadar tarafsız bir süreci ifade etse de eleştirel düşünmenin duygularla ve duygusal tepkilerle bağlantılı bir düşünme biçimi olduğunu (Mele, 2015: 5), hatta duyguların, eleştirel düşünme sürecinden daha üstün olduğunu (Brookfield’den akt. Simpson, 2002: 7), dolayısıyla duyguların bireylerin eleştirel düşünme biçimlerini etkilediğini ileri sürmektedirler (Zhang ve Zhang, 2013; Harris, 2010; Matsumoto, 2009).

Moon (2008: 70)’a göre duygular, eleştirel düşünmenin asıl konusudur, çünkü duygular, bilginin doğası üzerinde etkili olan bir tür bilinç olarak değerlendirilmelidir; örneğin savaş olgusu, birisi için korkuyu ifade ederken, diğeri için heyecanı, başka birisi için ise öfkeyi çağrıştırmaktadır. Bu durumun, her bireyin farklı bir mantık örüntüsüne ve duygusal yapıya sahip olmasından

kaynaklandığı söylenebilir. Bu sayede her birey olayları veya olguları, kendi bilişsel sistemi içinde algılar, değerlendirir, yorumlar ve karar verir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Çin'deki okullarda eğitim gören öğrenciler üzerine yapılan bir araştırmada; her iki kültürdeki öğretmenlerin pozitif duygularının, öğrencilerde de pozitif duyguların oluşumuna yol açtığını ve bu durumun öğrencilerin eleştirel düşünme kabiliyetlerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir (Zhang ve Zhang, 2013: 403). Her ne kadar sözü geçen araştırmada, her iki kültürdeki öğretmenler ve öğrenciler arasındaki pozitif duygu aktarımı kavramsal olarak vurgulanmasa da, burada gerçekleşen şeyin, olumlu duyguların öğretmenlerden öğrencilere sirayeti olduğu görülmektedir. Konuya bu açıdan dikkat çekildiğinde, sözü geçen araştırma sonuçlarına bakarak (ilgili örneklem dahilinde) duygusal sirayetin eleştirel düşünemeyi etkilediği sonucuna varmak mümkündür.

İngiltere'deki üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada (Danvers, 2016: 285-286), eleştirel düşünme becerisinin gerçekte karmaşık nitelikteki duygusal deneyimlerin bir sonucu olduğu ifade edilmiş; öğrencilerin daha önce başka bireylere yönelttikleri eleştiriler ve başka bireylerden de kendilerine yöneltilen eleştiriler karşısında yaşadıkları duygusal deneyimlerin, onların eleştirel düşünme uygulamaları üzerinde etkili olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Öte yandan, duyguların bireylerin düşünme biçimlerini etkilediği (Pinker, 1997; Damasio, 2006), dahası duygusallıkta yaşanan artışın eleştirel düşünmeyi önemli düzeyde düşürdüğü, özellikle üstesinden gelinemeyen duyguların ciddi sonuçlara yol açabildiği ileri sürülmektedir (Matsumoto, 2009). Bu nedendir ki Kokemüller (2015), stresli durumlardayken bu tür duyguları kontrol altına alarak sağlıklı duygusal tepkiler vermeyi başarabilen bireylerin; daha sıhhatli eleştirel düşünebildiklerini, profesyonel düşünmede ve olumsuz sonuçlardan kaçınmada daha başarılı olabildiklerini ifade etmiştir.

Duygusal sirayetin eleştirel düşünme üzerindeki etkisini açıklamada önem arz eden bir diğer olgu; duyguların yönetimini ve bireyin başkalarının duygularını algılama kabiliyetini ifade eden “duygusal zeka” kavramıdır. Bu kavramı ileri süren Salovey ve Mayer'in, duygusal zekayı; bireyin kendisinin ve başkalarının hissettiklerini ve duygularını izleyebilme, ayırt edebilme ve bu bilgiyi başkalarının düşünce ve eylemlerine yön vermede kullanabilmeyi içeren, sosyal nitelikli bir zeka türü olarak tanımladığı görülmektedir (1990: 189). O halde duygusal zekaya sahip, yani karar verirken başkalarının duygularını ve hislerini kullanabilen bir kişinin, aynı zamanda “başkalarının duygularından etkilenebilen” bir birey olması beklenir. Nitekim duygusal zekada söz konusu olduğu gibi (Schutte vd., 2001: 524), duygusal bulaşmadan da söz edebilmek için (Hatfield vd., 2009: 19), yüksek düzeyde *empati kurabilme* kabiliyeti

gereklidir. Bu noktadan hareketle bireyin duygusal zeka düzeyinin, başkalarının duygularından etkilenme, yani duygusal sirayet hassasiyeti üzerinde de belirleyici olduğu söylenebilir.

Yapılan literatür araştırmasında, duygusal zeka ve eleştirel düşünebilme arasındaki ilişkiye dikkat çeken görüşlere rastlanmaktadır (Elder, 1997; Chabeli, 2006: 84; Stedman ve Andenoro, 2007: 194; Dutoğlu ve Tuncel, 2008; Moon, 2008: 69). Bazı araştırmacılar bireyin eleştirel düşünebilmesi için, duygusal zekaya sahip olmasının gerektiğini (Erdem vd., 2013: 16), çünkü duyguların eleştirel düşünme biçiminin merkezinde yer aldığını (Matthews ve Lally, 2010: 117; Brookfield'den akt. Chabeli, 2006: 84) ileri sürmüşlerdir. Hatta bazı araştırmacılar (Smith vd., 2009: 1630), duyguların sağlıklı karar verebilmede güçlü bir motivasyon aracı olduğunu; duyguları dikkate almanın, özellikle karar verme statüsündeki bireylerin eleştirel düşünebilme kabiliyetlerini geliştirdiğini aktarmaktadırlar. Bunun nedeni, mantık ve duygular arasında bağlantı kurulduğu zaman, bireyde bilincin ve eleştirel düşünebilme sınırlarının genişliyor olmasıdır (Kincheloe ve Weil, 2004: 48).

Yukarıda sunulan tüm görüşler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, şöyle bir çıkarımda bulunmak yanlış olmayacaktır: Eğer bir bireyin hissettiği duygular, onun eleştirel düşünme kabiliyetini etkileyebiliyorsa, o halde bireyin sahip olduğu duygusal sirayet hassasiyetinin de eleştirel düşünme kabiliyetiyle ilişkili olması ve onu etkilemesi beklenir. Çünkü duygusal sirayet hassasiyeti sayesinde, başkalarının duyguları bireye bulaşmakta ve bireyde yeni bir duygu durumu yaratmaktadır. Bu noktadan hareketle, araştırma soruları şöyle tasarlanmıştır:

- 1) Duygusal sirayet hassasiyeti ile eleştirel düşünebilme becerisi arasında bir ilişki var mıdır?
- 2) Duygusal sirayet hassasiyeti, eleştirel düşünebilme becerisini etkiler mi?

4. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklem Bilgileri

Yazında duygusal sirayet ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda; cinsiyet (Doherty, 1995), mimik kullanımı (Hess ve Blairy, 2001), liderler-izleyici ilişkileri (Halverson, 2004; Johnson, 2008; Dasborough vd., 2009), elektronik iletişim (Belkin, 2007), duygusal performans ölçütleri (Papousek vd., 2011), ruh hali (Arakawa, 2012), lider ve izleyici performansı (Visser vd., 2013), turizm motivasyonu (Podoshen, 2013), internet videolarına verilen tepkiler (Guadagno vd., 2013), şiddetli beyin hasarı (Rushby vd., 2013) ve simülasyonla enfeksiyon yayılımı (Fu vd., 2014) gibi değişkenlerle olan ilişkilerin incelendiği

görülmektedir. Bu araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, olgunun ağırlıklı olarak *davranışsal* yansımalar açısından incelendiği, ancak bireylerin *düşünsel kabiliyetleri* ile bir ilişkisi olup olmadığı konusunda herhangi bir inceleme yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmada ise, bireylere sirayet eden olumlu veya olumsuz tüm duygular bir bütün olarak *duygusal sirayet hassasiyeti* biçiminde ele alınmış olup (Doherty, 1997; Johnson, 2008; Lundqvist, 2008) bu tür bir hassasiyetin, eleştirel düşünmeyle ilişkisi incelenmiştir.

Araştırma korelasyonel ve regresyonel bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Ana kütle Kars il merkezindeki kamu kuruluşlarında çalışan bireylerden oluşmakta olup, araştırma Kars Valiliği, Adliye, Karayolları İl Müdürlüğü, DSİ, Defterdarlık, Kars Belediyesi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, TÜİK, Devlet Hastanesi, Üniversite Hastanesi, Kafkas Üniversitesi olmak üzere toplam on bir kamu kuruluşunda yürütülmüştür. İlgili kamu kuruluşlarından alınan bilgilere göre, il merkezinde kadrolu olarak toplamda 4850 kamu personeli istihdam edilmektedir. Bu büyüklükteki bir ana kütleden, basit tesadüfî örnekleme yöntemine göre çalışılması gereken örneklem büyüklüğü %95 güvenilirlik seviyesinde 356 olarak hesaplanmıştır (Sample Size Calculator, 2015). Ancak olası veri kayıplarının söz konusu olabileceği düşünülerek, örnekleme tedbiren toplamda 420 anket gönderilmiştir. Bu anketlerden 35 tanesi eksik ve hatalı veriler nedeniyle analize dâhil edilememiştir. Dolayısıyla analize konu olan anket formu sayısı 385'tir.

4.1. Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bilgiler

Araştırmada veri toplanma aracı olarak duygusal sirayet hassasiyetini ve eleştirel düşünemeyi ölçmek üzere iki ayrı ölçek kullanılmıştır. Duygusal sirayet hassasiyetini ölçmek üzere Doherty (1997) tarafından geliştirilen ve 15 ifadeden oluşan duygusal sirayet ölçeği (EC Scale) kullanılmıştır. Bu ölçek, orijinalinde tek boyutlu (unidimensional) olup, hem olumlu (sevgi, mutluluk) hem de olumsuz duyguların (öfke, korku, üzüntü) sirayetine ilişkin ifadeleri içermektedir. Ölçekte yer alan ifadeler, beşli likert tipi değerlendirme biçiminde hazırlanmış olup her bir madde; Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4) ve Kesinlikle Katılıyorum (5) biçiminde oluşturulan seçeneklerinden birini tercih ederek yanıtlanmıştır.

Duygusal sirayet ölçeğinde (EC Scale) yer alan her bir madde, hem olumlu duyguların sirayetini ("*Kendimi kötü hissettiğimde, yanıma mutlu bir insanın gelmesi toparlanmamı sağlar*") hem de olumsuz duyguların sirayetini ("*Etrafımda aşırı stresli insanlar olduğu zaman, kendimi gergin hissettiğimi fark ediyorum*") ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar, madde sayısının 5 ve 1 çarpımı arasındadır. Ölçekten düşük

puan almak duygusal sirayet hassasiyetinin düşük olduğunu, yüksek puan almak ise duygusal sirayet hassasiyetinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan ise, madde sayısı olan 15 iken, en yüksek puan 75 puandır. Duygusal sirayet ölçeğinde ters kodlanması gereken herhangi bir ifade yer almamaktadır.

Eleştirel düşünebilme ölçeğindeki ifadeleri oluşturmak amacıyla hazırlanan madde havuzu ise yazın incelemesi sonucunda; Facione'nin bir araştırmasında sunduğu teorik bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur (2011). Madde havuzu toplamda 8 maddeden oluşmaktadır. Maddeler benzer biçimde beşli likert tipi dereceleme ölçeği şeklinde hazırlanmıştır.

Eleştirel düşünebilme ölçeği, bireylerin olayları veya olguları değerlendirirken eleştirel bir bakış açısı kullanıp kullanmadıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır (*"Akıllıca kararlar almak, bir iddiayı veya tartışmayı kazanmaktan çok daha önemlidir"*). Bu ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar, madde sayısının 5 ve 1 ile çarpımı arasındadır. Ölçekten düşük puan alınması, bireyin eleştirel düşünebilme becerisinin düşük olduğunu, yüksek puan alınması ise, bireyin eleştirel düşünebilme kabiliyetinin yeterince yüksek olmadığını göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan, madde sayısı olan 8 iken, en yüksek puan 40 puan olarak hesaplanabilmektedir. Eleştirel düşünebilme ölçeğinde ters kodlama gerektiren herhangi bir madde bulunmamaktadır.

Araştırmada kullanılan her iki ölçeğin de orijinal dili İngilizce olup araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Her iki ölçeği de, daha önce ülkemizde veya dilimizde kullanan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliğini tespit etmek üzere ayrıca analizler yapılmıştır. Ölçeklerin yüzeysel geçerliliğini belirleyebilmek için tercüme ve geri tercüme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle, ölçeklerde yer alan hiçbir ifadenin kültürel açıdan özel bir anlam taşımadığı görülmüştür. Ayrıca çeviri sonrasında alanda uzman olan akademisyenlerden de görüş alınmış ve onların görüş ve önerileri doğrultusunda ankette yer alan ifadeler daha anlaşılır bir biçime kavuşturulmuştur.

4.2. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

Araştırmada kullanılan ölçeklerin, ilgili değişkenleri ölçebilmede güvenilir olup olmadıklarını tespit edebilmek amacıyla, yaygın olarak kullanılan güvenilirlik tespit yöntemlerinden biri olan Cronbach Alpha katsayısı esas alınmıştır. Araştırmada kullanılan duygusal sirayet ve eleştirel düşünebilme ölçeklerine ait yapı geçerliliklerini belirlemek amacıyla; SPSS programı kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizleri, LISREL programı yardımıyla ise Doğrulayıcı Faktör Analizleri yapılmıştır. Bununla birlikte

araştırmada faktör analizleri açısından örneklem büyüklüğü uygunluğunun test edilmesi amacıyla *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) değerleri incelenmiş olup, değişkenlerin faktör analizi için yeterli korelasyona sahip olup olmadığını belirlemek üzere Sphericity testi yapılmıştır. Son olarak araştırmada duygusal sirayet hassasiyeti ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkinin var olup olmadığının ve var ise bu ilişkinin yönü ve gücünün tespit edilebilmesi amacıyla Korelasyon Analizi ile Yapısal Eşitlik Modellemesi yöntemi ve duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünme üzerindeki etkisini ölçmek üzere Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır.

5. Bulgular

5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma örnekleminde elde edilen verilere göre (Tablo 1), katılımcıların önemli bir kısmının (%64,7) kadın ve evli (%72,7) olan bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların çoğu lisansüstü mezunu (%37,9) ve 31-40 yaş aralığında (%39,5) olup 16 yıl ve üzerinde deneyime sahiplerdir (39,7). Ayrıca örnekleme oluşturan bireylerin yarısından fazlası (54,5) memur olarak çalışmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>Birikimli %</i>
Cinsiyet			
<i>Kadın</i>	249	64,7	64,7
<i>Erkek</i>	136	35,3	100,0
Medeni Durum			
<i>Bekâr</i>	105	27,3	27,3
<i>Evli</i>	280	72,7	100,0
Yaş			
<i>20 ve altı</i>	34	8,8	8,8
<i>21-30 yaş</i>	62	16,1	24,9
<i>31-40 yaş</i>	152	39,5	64,4
<i>41-50 yaş</i>	113	29,4	93,8
<i>51 yaş ve üstü</i>	24	6,2	100,0
Eğitim			
<i>İlköğretim</i>	6	1,6	1,6
<i>Lise</i>	64	16,6	18,2

<i>Önlisans</i>	81	21,0	39,2
<i>Lisans</i>	88	22,9	62,1
<i>Lisansüstü</i>	146	37,9	100,0
Deneyim			
<i>1-5 yıl</i>	100	26,0	26,0
<i>6-10 yıl</i>	60	15,6	41,6
<i>11-15 yıl</i>	72	18,7	60,3
<i>16 yıl ve üstü</i>	153	39,7	100,0
Unvan			
<i>Memur</i>	210	54,5	54,5
<i>Yönetici Yardımcısı</i>	131	34,0	88,6
<i>Yönetici</i>	44	11,4	100,0
Toplam	385	100,0	100,0

5.2. Ölçeklerin Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliliğini belirlemek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinden yararlanılmıştır. İlgili ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek için ise Likert tipi ölçekler için en uygun olan Cronbach Alpha (iç tutarlılık) ölçütü kullanılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizleri yapılmadan önce, araştırmanın yürütüldüğü örneklem büyüklüğünün uygunluğunun test edilmesi amacıyla, her bir ölçek için *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) testleri yapılmıştır. KMO değeri duygusal sırayet ölçeği için 0,848 ve eleştirel düşünebilme ölçeği için 0,803 olarak hesaplanmıştır. KMO'nun 0,60'dan yüksek ve Sphericity Testinin anlamlılığının 0,000 olması, örneklemin yeterliliğini ve verilerden anlamlı faktörler elde edilebileceğini göstermektedir (Leech vd., 2005: 82).

Öte yandan temel amacı model-veri uyumunun durumu hakkında bilgi edinilmesini sağlamak olan Sphericity Testi χ^2 (ki kare) değerini vermekte olup, bu değer doğrulayıcı faktör analizinde kullanılan RMSEA ve CFI değerleri ile kurulan model veri uyumunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Schermele-Engel vd., 2003). Bu araştırma için Sphericity Testinin sonucunun ise, hem duygusal sırayet ölçeği için ($\chi^2=1404,730$, $df=105$, $p<0,001$), hem de eleştirel düşünebilme ölçeği için ($\chi^2=483,534$, $df=28$, $p<0,001$) anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Değişkenlere ait ölçekler üzerinde yapılan açımlayıcı faktör analizleri sonuçları Tablo 2'de aktarılmıştır.

Tablo 2. Duygusal Sirayet ve Eleştirel Düşünme Ölçeklerine İlişkin Faktör Yükleri

<i>Duygusal Sirayet Ölçeği</i>		<i>Eleştirel Düşünebilme Ölçeği</i>	
<i>Madde</i>	<i>Faktör Yükleri</i>	<i>Madde</i>	<i>Faktör Yükleri</i>
D1	0,578	E1	-
D2	0,601	E2	0,674
D3	0,619	E3	0,547
D4	0,626	E4	0,548
D5	0,531	E5	0,513
D6	0,516	E6	0,636
D7	0,538	E7	0,667
D8	0,528	E8	0,613
D9	0,701		
D10	0,549		
D11	0,626		
D12	0,601		
D13	0,558		
D14	0,560		
D15	0,554		

Duygusal sirayet ölçeğine yönelik yapılan açımlayıcı faktör analizinde ölçekte yer alan on beş maddenin tamamının faktör yüklerinin, kabul edilebilir sınır olan 0,40'ın (Leech vd., 2005: 67) üzerinde oldukları ve ölçeğin orijinaline uygun olarak (unidimensional) tek bir faktör yapısı altında toplandıkları görülmüştür (Doherty, 1997: 134). Bu yapının, varyansın %46,22'sini açıkladığı tespit edilmiştir.

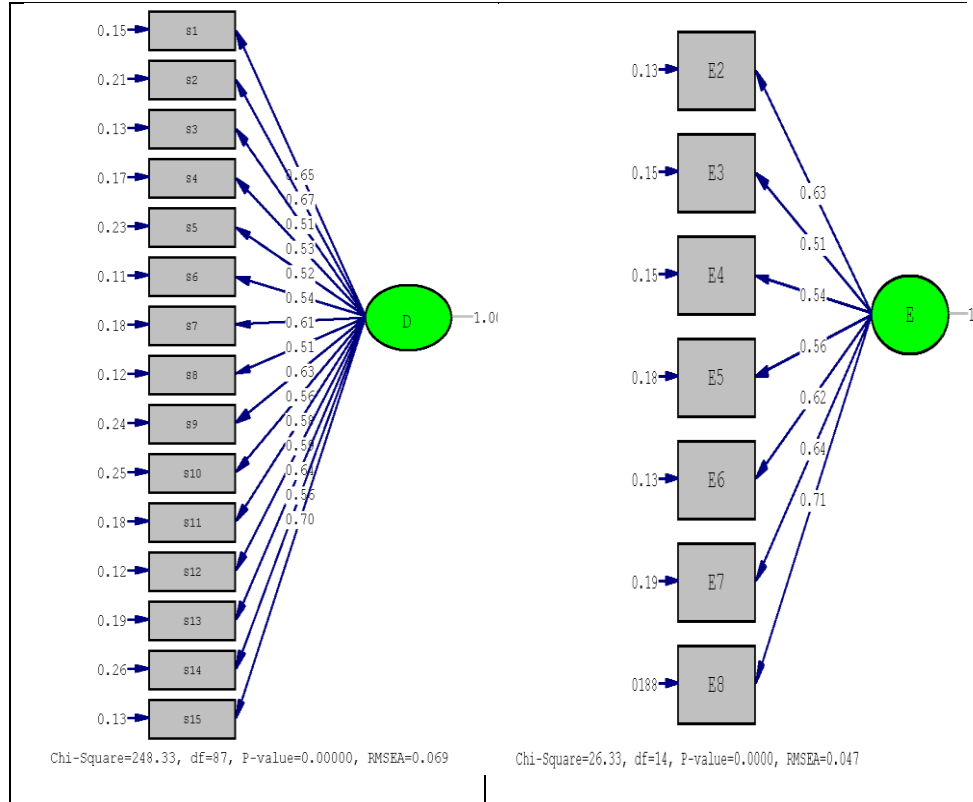
Orijinalinde 8 maddeden oluşan eleştirel düşünme ölçeği için yapılan açımlayıcı faktör analizinde ise, ölçekte bulunan 7 maddeye ait faktör yüklerinin 0,40'ın üzerinde ve kabul edilebilir sınırların üzerinde oldukları görülmüştür. Ancak ölçekte “İnsanların hiçbir neden göstermeksizin fikirlerini haykırmalarından nefret ederim” ifadesi, ölçek güvenilirliğini düşürmesi nedeniyle analizlere dâhil edilmemiştir. Böylece toplamda 7 maddeden oluşan yapının, varyansın %41,21'ini açıkladığı ve tek boyut olarak yapılandığı görülmüştür.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini tespit edebilmek için ayrıca ölçeklere ait Cronbach Alpha değerleri incelenmiştir. Açımlayıcı faktör analizleri sonrası sergilenen faktör yapılarına göre; duygusal sirayet ölçeğinde

bulunan on beş maddeye ilişkin Cronbach Alpha değeri 0,819, eleştirel düşünme ölçeğinde bulunan 7 maddeye ait Cronbach Alpha değeri ise 0,748 olarak hesaplanmıştır. Yazında bu değer 0,70 ve üzerinde çıkması, kabul edilebilir olarak yorumlanmaktadır (Morgan, 2004: 122). Dolayısıyla analizlerle tespit edilen değerler dikkate alındığında, her iki ölçeğin de araştırma için yeterli güvenilirliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Duygusal sirayet ve eleştirel düşünme ölçeklerinin yapı geçerliliklerini belirleyebilmek için ise doğrulayıcı faktör analizlerinden yararlanılmıştır. Ölçeklere ait Diyagramlar Şekil 1’de gösterildiği gibidir.

Şekil 1. Duygusal Sirayet ve Eleştirel Düşünebilme Ölçeklerine Ait Path Diyagramları

Duygusal sirayet ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, yapı değerleri; $\chi^2 = 248,33$; $df = 87$, $p = 0,00$, $RMSEA = 0,069$ olarak hesaplanmıştır. Ortaya çıkan bu model, diğer bazı indekslere göre değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 3. Duygusal Sirayet Değişkeninin Uyum İndeksleri Açısından Değerlendirilmesi

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model	Sonuç
RMSEA	$0 < RMSEA < 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,10$	0,069	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	0,98	İyi Uyum
GFI	$0,95 \leq GFI \leq 1$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$	0,95	İyi Uyum
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$	0,96	İyi Uyum
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	0,95	İyi Uyum
NNFI	$0,97 \leq NNFI \leq 1$	$0,95 \leq NFI \leq 0,97$	0,96	Kabul Edilebilir Uyum

Kaynak: Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003: 36.

Tablo 3 incelendiğinde, duygusal sirayet ölçeğine ait faktör yapısının RMSEA ve NNFI indeksleri açısından “kabul edilebilir düzeyde” uyumlu olduğu, CFI, GFI, AGFI ve NFI indeksleri açısından ise iyi uyum düzeyinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, duygusal sirayet ölçeğinin yapısal olarak geçerli bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, Browne ve Cudeck (1992: 239), RMSEA değeri 0,00 ise modelin tam uyum gösterdiğini (exact fit), eğer bu değer 0,00 ile 0,05 arasında ise modelde iyi uyum olduğunu (close fit) ve 0,05 ile 0,08 arasında bir değer alıyor ise modelde kabul edilebilir türde hata payı olan bir uyumun söz konusu olduğunu (a reasonable error of approximation), ancak bu değer 1,00’den yukarıda olması halinde modelin uyumsuz olduğunu ifade etmiştir. Bu bilgilere ilave olarak McCallum ve arkadaşları ise (1996: 134) RMSEA değerinin 0,08 ile 1,00 arasında olması durumunu, modelin vasat uyum gösterdiği (mediocrate fit) biçiminde yorumlamışlardır. Bu görüşler doğrultusunda, araştırmada kullanılan duygusal sirayet değişkenine ait doğrulayıcı faktör analizi ile elde edilen olan RMSEA nokta değeri incelendiğinde (0,069); değer 0,05 ile 0,08 aralığında bulunması nedeniyle, ortaya çıkan faktör modelinin “kabul edilebilir uyum” düzeyinde olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte RMSEA değeri, güven aralığı ile birlikte rapor edilmelidir. Güven aralığı, RMSEA’nın nokta tahminindeki sıklığını (Brown, 2006: 84), diğer bir ifadeyle belirli bir güven seviyesinde, doğru RMSEA değerinin tespit edilip edilmediğini göstermektedir (Byrne, 2010: 81). McCallum ve arkadaşları (1996: 130), bu görüşü kabul etmekle birlikte, RMSEA %90 güven aralığı değerlerini bir alternatif olarak model uyum hipotezlerinin test edilmesinde de bu yöntemin kullanılabilirliğini ifade etmişlerdir (1996: 137-138).

McCallum ve arkadaşlarına göre (1996: 137-138) güven aralığının genişliğinin, diğer bir ifadeyle aralığın aldığı “alt” ve “üst” limit değerlerinin 0,05’ten küçük veya büyük olması, modelin “iyi uyuma” sahip olup olmadığına yönelik hipotezlerin değerlendirilmesinde önem taşımaktadır. Şöyle ki, araştırmacılara göre güven aralığına ait alt ve üst limit değerlerinin her ikisi de 0,05’ten küçük ise, faktör modelinin iyi uyum göstermediği hipotezi reddedilmekte (iyi uyum var); aralığın alt limiti 0,05’ten küçük, üst limiti 0,05’ten büyük ise, modelin iyi uyum göstermediği hipotezi de, gösterdiği hipotezi de reddedilememekte (iyi uyum ne var, ne de yok); ancak aralığın alt ve üst limitlerinin her ikisi de 0,05’ten büyük ise, modelin iyi uyum gösterdiği hipotezi reddedilmektedir (iyi uyum yok). McCallum ve arkadaşları ayrıca, güven aralığına ait bu değerlerin 1,00’dan büyük olması durumunun; modelin çalışmadığı, diğer bir ifadeyle modelin uyumsuz olduğu biçiminde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu görüşler doğrultusunda, duygusal sirayet değişkenine ait RMSEA değerinin bulunduğu %90 olasılıklı güven aralığı genişliği dikkate alındığında (0,057-0,079), alt ve üst limitlerin her ikisinin de 0,05’ten büyük, ancak 0,08’den küçük olması nedeniyle, oluşan faktör modelinin “kabul edilebilir uyum” düzeyinde olduğu söylenebilir.

Bütün bu bulgulardan hareketle hem RMSEA nokta değeri (0,069), hem de RMSEA %90 güven aralığı genişliği (CI= 0,057-0,079, **CI<0,08**) birlikte değerlendirildiğinde, duygusal sirayet ölçeceğine ait faktör modelinin *kabul edilebilir uyum* düzeyinde olduğu sonucuna varılabilir.

Eleştirel düşünebilme ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre ise yapı değerleri; $\chi^2= 26,33$; $df=14$, $p= 0,00$, RMSEA= 0,047 olarak hesaplanmıştır. Bazı uyum indeksleri açısından eleştirel düşünebilme değişkenine ait yapısal değerler, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Eleştirel Düşünebilme Değişkeninin Uyum İndeksleri Açısından Değerlendirilmesi

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model	Sonuç
RMSEA	$0 < RMSEA < 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq$	0,047	İyi Uyum
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	0,97	İyi Uyum
GFI	$0,95 \leq GFI \leq 1$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$	0,96	İyi Uyum
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$	0,96	İyi Uyum
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	0,97	İyi Uyum
NNFI	$0,97 \leq NNFI \leq 1$	$0,95 \leq NFI \leq 0,97$	0,95	Kabul Edilebilir

Kaynak: Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003: 36.

Tablo 4 incelendiğinde, eleştirel düşünme ölçeğine ait faktör yapısının RMSEA, CFI, GFI, AGFI ve NFI indeksleri açısından iyi uyum düzeyinde, NNFI indeksine göre ise “kabul edilebilir uyum” düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle, eleştirel düşünme ölçeğinin yapısal olarak geçerli bir ölçek olduğunu söylemek mümkündür.

Eleştirel düşünme ölçeğine ait 0,047 olarak hesaplanan RMSEA değerinin 0,00 ile 0,05 arasında olması, modelde iyi uyum olduğunu göstermektedir (Browne ve Cudeck, 1992: 239; McCallum vd., 1996: 130). Bununla birlikte, eleştirel düşünme ölçeğine ait RMSEA değerinin bulunduğu %90 olasılıklı güven aralığı 0,023-0,076 olarak hesaplanmıştır. Bu aralığın alt limiti 0,05’ten küçük olup, üst limiti 0,05’ten büyüktür. Söz konusu güven aralığının genişliği dikkate alındığında, eleştirel düşünme ölçeğine ait faktör modelinin ne iyi uyum gösterdiği ne de iyi uyum göstermediği (McCallum vd., 1996: 138), yani “kabul edilebilir uyum” düzeyinde olduğu sonucuna varılabilir (**CI<0,08**).

Bütün bu bulgulardan yola çıkarak hem RMSEA nokta değeri (0,047), hem de RMSEA %90 güven aralığı genişliği (CI= 0,023-0,076, **CI<0,08**) birlikte değerlendirildiğinde, eleştirel düşünme ölçeğine ait faktör modelinin *iyi uyum ile kabul edilebilir uyum düzeyi arasında* olduğu sonucuna varılabilir.

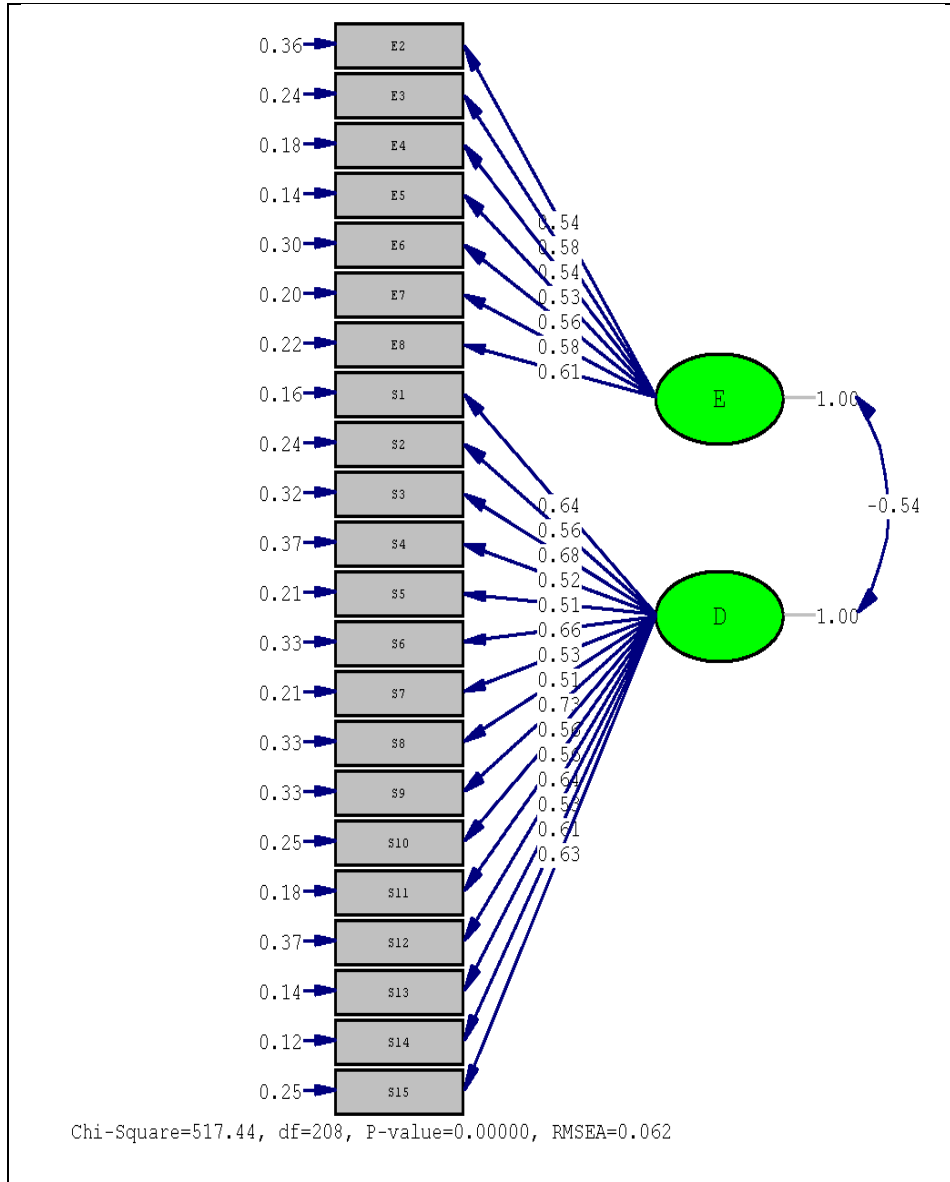
5.3. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Araştırmada, duygusal sirayet hassasiyeti ve eleştirel düşünme değişkenleri arasındaki ilişkilerin varlığını, kuvvetini ve önem derecesini belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Analize tabi tutulan değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon katsayısının mutlak değer olarak 0,70 ile 1,00 değerleri arasında olması “yüksek”, 0,30 ile 0,70 arasında olması “orta” ve 0,00 ile 0,30 arasında olması ise “düşük” düzeyde bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2006). Bu araştırma için hesaplanan Pearson Korelasyon Katsayısı dikkate alındığında, duygusal sirayet hassasiyeti ile eleştirel düşünme değişkenleri arasında negatif yönde, güçlü ve anlamlı ($r = -0,749$, $p = 0,000$, **$p > 0,05$**) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

5.4. Yapısal Eşitlik Modellemesine İlişkin Sonuçlar

Duygusal sirayet ve eleştirel düşünme değişkenleri için kurulan yapısal eşitlik modeli, Şekil 2’de görüldüğü gibidir.

Şekil 2. Duygusal Sirayet ve Eleştirel Düşünebilmeye Ait Yapısal Eşitlik Modeli

Duygusal sirayet hassasiyeti ve eleştirel düşünme değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, araştırma örnekleminde elde edilen verilere göre kurulan yapısal eşitlik modelinin bazı uyum indeksleri açısından durumu Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyum İndeksleri Açısından Değerlendirilmesi

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model	Sonuç
RMSEA	$0 < RMSEA < 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,10$	0,062	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	0,97	İyi Uyum
GFI	$0,95 \leq GFI \leq 1$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$	0,98	İyi Uyum
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$	0,98	İyi Uyum
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	0,97	İyi Uyum
NNFI	$0,97 \leq NNFI \leq 1$	$0,95 \leq NFI \leq 0,97$	0,97	İyi Uyum

Kaynak: Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003: 36.

Duygusal sirayet hassasiyeti ve eleştirel düşünme değişkenleri arasında kurulan yapısal eşitlik modeline ait indeksler; $\chi^2=517,44$; $df=208$, $p=0,00$, $RMSEA=0,062$ olarak bulunmuştur. Bu bulgular dikkate alındığında, duygusal sirayet hassasiyeti ve eleştirel düşünme değişkenleri arasında oluşturulan kuramsal modelin uyumunun $RMSEA$ ölçütü açısından “kabul edilebilir uyum” düzeyinde olduğu, CFI , GFI , $AGFI$, NFI ve $NNFI$ ölçütleri açısından ise modelin iyi uyum düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, modele ait $RMSEA$ değerinin güven aralığı $0,051-0,072$ olarak hesaplanmıştır. Bu aralığın genişliği incelendiğinde, alt ve üst limit değerlerinin her ikisinin de $0,05$ 'ten büyük, ancak $0,08$ 'den küçük olduğu, dolayısıyla her iki değişken esas alınarak kurulan modelin, “kabul edilebilir uyum” düzeyinde olduğu söylenebilir.

Dolayısıyla duygusal sirayet hassasiyeti ve eleştirel düşünme değişkenleri arasında kurulan yapısal eşitlik modeli, hem $RMSEA$ nokta değeri ($0,062$) hem de $RMSEA$ 'ya ait %90 güven aralığı genişliği ($0,051-0,072$) açısından birlikte değerlendirildiğinde, modelin *kabul edilebilir uyum* düzeyinde olduğu sonucuna varılabilir ($CI < 0,08$).

5.5. Regresyon Analizine İlişkin Sonuçlar

Duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünme üzerindeki etkisini belirleyebilmek amacıyla Basit Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizde eleştirel düşünme bağımlı değişken, duygusal sirayet hassasiyeti ise bağımsız değişken olarak alınmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6. Duygusal Sirayet Hassasiyeti ve Eleştirel Düşünebilme Değişkenlerine Ait Regresyon Analizi

Faktör	Bağımlı Değişken: Eleştirel Düşünebilme	
	β	t
Duygusal Sirayet Hassasiyeti	-0,371	-2,036
R ²	0,437***	
Düzeltilmiş R ²	0,435***	
F	6,095	

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Tablo 6’da sunulan regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, bireyin taşıdığı duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünme becerisini anlamlı düzeyde ve olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (p=0,000). Etkinin miktarını tespit edebilmek üzere R² değeri dikkate alındığında, bu örnekleme yer alan bireylerin taşıdıkları duygusal sirayet hassasiyetinin, eleştirel düşünme becerilerinin %43’ünü açıkladığı görülmektedir (R² =0,437 ve F = 6,095).

5.6. Cinsiyet Değişkeni Açısından Ortalama Farklılıklarının İncelenmesine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada, örnekleme yer alan bireylerin cinsiyetlerinin, duygusal sirayet hassasiyeti ve eleştirel düşünme değişkenleri açısından herhangi bir farklılık gösterip göstermediklerini tespit edebilmek amacıyla, veriler üzerinde Bağımsız Örneklem Testi (Independent Sample t Test) yapılmıştır.

Tablo 7. Duygusal Sirayet Hassasiyeti ve Cinsiyet Değişkenleri İçin t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Sd	t
Duygusal Sirayet Hassasiyeti	Erkek	249	3,7000	0,52754	-5,841***
	Kadın	136	4,0135	0,44569	-6,151***

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Duygusal sirayet hassasiyeti açısından, katılımcıların cinsiyetlerinin göstermiş olduğu farklılıklara ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde (Tablo 7), grup ortalamaları arasında kadınların lehine anlamlı düzeyde bir farklılığın söz

konusu olduğu ($p=0,000$, $p<0,001$); yani kadınların sahip olduğu duygusal sirayet hassasiyetinin, erkeklere nispeten daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Karmaşık duygusal ve bilişsel sistemlerden oluşan insanın, örgütte ve örgütteki diğer bireylerle etkileşim içerisinde olduğu, çalışma performansının bu sistemler ve etkileşimler tarafından kontrol edilebildiği bilinen bir gerçektir. Özellikle örgütün yönetilme biçimi, bireylerin çalışma psikolojisi üzerinde etki potansiyeli yüksek bir unsurdur. Araştırmanın önceki kısımlarında da sunulduğu üzere; yapılan çalışmalar, bürokratik kültürün hâkim olduğu kamu kuruluşlarının, yapı ve işleyiş itibarıyla çalışanların psikolojik varlıkları üzerinde olumsuz etkiler yarattığına işaret etmektedir. Bu etkilerin sadece örgütten bireye değil, yine örgüt kaynaklı olarak bireyden bireye de sirayet edebildiği söylenebilir.

Bu çalışmada, bireylerin sahip oldukları duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkisini inceleyebilmek üzere, 385 kamu çalışanın katılım sağladığı bir örneklem üzerinde çalışılmıştır. Örneklemden elde edilen verilerin analizleri sonucunda ulaşılan bulguları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliklerini tespit edebilmek amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizlerinde, iç tutarlılık yöntemi olarak esas alınan Cronbach Alpha değerinin duygusal sirayet hassasiyeti için 0,819; eleştirel düşünme için 0,748 olduğu tespit edilmiştir. Değişkenlere ait doğrulayıcı faktör analizleri ise; duygusal sirayet hassasiyeti değişkeni için oluşan faktör modelinin kabul edilebilir uyum düzeyinde (RMSEA=0,069; CI=0,057-0,079, CI<0,08), eleştirel düşünme değişkeni için ise iyi uyum ile kabul edilebilir uyum düzeyi arasında (RMSEA=0,047; CI= 0,023-0,076, CI<0,08) olduğunu göstermiştir. Tüm bu analiz sonuçlarına bakılarak, çalışmada kullanılan her iki ölçeğin de yapısal olarak geçerli ve güvenilir oldukları görülmüştür.

Değişkenler arası ilişkileri ölçebilmek üzere yapılan korelasyon analizi; duygusal sirayet hassasiyeti ile eleştirel düşünme değişkenleri arasında negatif yönde, güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu ($r = -0,749$, $p= 0,000$, $p>0,05$) ortaya koymuştur. Her iki değişken arasında kurulan yapısal eşitlik modeli analizi ise, bireylerin çevrelerindeki kişilerin duygularından etkilenme konusunda gösterdikleri hassasiyet ile eleştirel düşünme yetenekleri arasındaki negatif ilişkiyi doğrulamıştır. Nitekim kabul edilebilir uyum düzeyinde olan bu modele göre (RMSEA=0,062; CI=0,051-0,072, CI<0,08); değişkenlerin birinde meydana gelebilecek bir birimlik bir artışın, diğerinde

0,54 birimlik bir azalışı yordayacağı tespit edilmiştir. Korelasyon ve yapısal eşitlik modeli analizleri birlikte değerlendirildiğinde ise, bu örneklem için; kamu kuruluşunda çalışan bireylerin başkalarının duygularının kendilerine sirayeti konusunda gösterdikleri hassasiyetin, eleştirel düşünebilme becerileri ile olumsuz bir ilişki içinde bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bireylerin sahip olduğu duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünebilme üzerindeki etkisini tespit edebilmek amacıyla yapılan regresyon analizinde, katılımcıların sahip olduğu duygusal sirayet hassasiyetinin, eleştirel düşünebilme becerileri üzerinde anlamlı ancak olumsuz düzeyde etkili olduğu ($p=0,000$) ve duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünebilme kabiliyetinin %43'lük bir kısmını açıklayabildiği bulgusuna ulaşılmıştır ($R^2= 0,437$). Bu noktada önemle hatırlatmak gerekir ki, analiz sonuçlarını değerlendirirken, konuya bütüncül bir bakış açısıyla bakılmalıdır. Yani regresyon analizi bulgularına bakarak, bireylere sirayet eden “olumsuz duyguların” eleştirel düşünmeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmamalıdır. Regresyon analizi sonuçlarından, olumlu veya olumsuz hangi türde olursa olsun, *başkalarının duygularından etkilenebilecek bir hassasiyete sahip olmanın* eleştirel düşünebilme becerisini olumsuz yönde etkilediğinin anlaşılması önemlidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgularla literatürde yer alan görüşler karşılaştırıldığında; araştırma sonuçlarının literatürle uyumlu olduğu; literatürde de bireyin duyguları ile eleştirel düşünebilme kabiliyeti arasında yakın bir ilişkinin varlığının kabul edildiği; duyguların eleştirel düşünebilmeyi etkilediği yönündeki görüşlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ancak bu ilişkiyi açıklarken, duyguların türüne göre (olumlu veya olumsuz) eleştirel düşünme becerisinin nasıl etkilendiği konusunda az sayıda araştırmacı tarafından görüş bildirildiği dikkat çekmektedir. Şöyle ki bazı görüşler bireyin, olumlu duygular içerisinde bulunduğu eleştirel düşünme becerisinin güçlendiğini (Zhang ve Zhang, 2013; Kincheloe ve Weil, 2004), olumsuz duygular hissettiğinde ise bu becerinin zayıfladığını ileri sürmektedirler (Kokemüller, 2015).

Öte yandan literatürde yer alan görüşlerin ağırlıklı olan kısmının, duyguların olumlu veya olumsuz oluşu konusunda herhangi bir ayrıma gitmeksizin “duyguları” bütün olarak ele aldıkları ve sadece, duyguların eleştirel düşünebilme becerisi için bir varlık şartı olduğuna dikkat çekmeyi tercih ettikleri görülmektedir (Moon, 2008; Mele, 2015; Danvers, 2016; Harris, 2010; Matsumoto, 2009; Kincheloe ve Weil, 2004; Brookfield'den akt. Simpson, 2002; Elder, 1997; Chabeli, 2006; Stedman ve Andenoro, 2007; Dutoğlu ve Tuncel, 2008; Moon, 2008; Erdem vd., 2013; Chabeli, 2006; Matthews ve Lally, 2010). Literatürle benzer şekilde, bu araştırmada da olumlu veya olumsuz duygu ayırımına gidilmemiş, eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilmek üzere, duyguların belirleyiciliği bir bütün olarak ele alınmıştır.

Son olarak, duygusal sirayet hassasiyetinin cinsiyete göre farklılaşabileceği düşüncesiyle yapılan Bağımsız Örneklem t Testi'nde ise, grup ortalamaları arasında kadınların lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu ($p=0,000$, $p<0,001$) ve beklendiği üzere, kadınların taşıdıkları duygusal sirayet hassasiyetinin, erkeklere nispeten daha yüksek düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Literatürde, duygusal sirayet hassasiyetini cinsiyet açısından ele alan araştırmaların yok denecek kadar az olmasıyla birlikte, mevcut araştırmalarda; kadınların duygusal sirayet hassasiyetinin erkeklerden daha yüksek olduğu (Doherty, 1995: 367; Hatfield vd., 1994: 164), pozitif ve negatif tavırları fark etmede erkeklere oranla daha duyarlı olmaları sayesinde, çevrelerindeki bireylerin duygularını erkeklerden daha iyi okudukları (Haviland ve Malatesta'dan akt. Arakawa, 2012: 10) yönünde görüşlerin ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın bulgularının da literatürle benzer doğrultuda olduğu; kadınların, duygusal sirayet konusunda erkeklerden daha fazla bir hassasiyete sahip oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmada sunulan görüşler, kurulan teorik ilişkiler ve elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde; çalışanların psikolojileri üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğu bilinen bürokratik kültürlerde çalışan bireylerin sahip oldukları duygusal sirayet hassasiyetinin, eleştirel düşünme kabiliyeti üzerinde bir engel teşkil edebileceğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla mevcut bürokratik yönetim biçiminin; örgütsel performansının güçlendirilmesi, hizmetlerde etkinliğin/verimliliğin artırılması ve eksik/hatalı uygulamaların tespit edilip giderilebilmesinde gerekli olan eleştirel düşünme biçiminin kullanılması açısından pek de elverişli olmadığı görülmektedir.

Bu araştırmanın teorik ve pratik anlamdaki en önemli katkısı, duygusal sirayet konusunu hem alan yazında (işletme literatüründe) ele alan, hem de bu kavramın eleştirel düşünme becerisi ile ilişkisini inceleyen (tüm disiplinlere ait literatür de dahil olacak şekilde), ve bu tür bir hassasiyetin eleştirel düşünme becerisini etkileyebileceğini istatistiksel olarak ortaya koyabilen ilk araştırma olmasıdır. Dolayısıyla bu araştırmadan elde edilen sonuçların, kamu ve özel sektör örgütlerinin temel değeri olan insan kaynağının performans etkinliğinin belirleyicilerini araştırma konusunda da farklı bir bakış açısı sunabileceği umulmaktadır.

Araştırmanın Kısıtları

Bu araştırmada, değişkenler arası ilişkileri deneysel veya boylamsal yöntemle inceleme imkanı olmadığından, araştırma korelasyonel ve regresyonel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu nedenle araştırma sonuçlarının sadece değişkenler arası ilişkinin ve etkinin varlığı ve gücü hakkında bilgi verdiğini

belirtmek gerekir. Bununla birlikte, farklı duyguların sirayetini ölçebilecek bir ölçek mevcut olmadığından, araştırmada duygusal sirayet hassasiyeti bir bütün olarak ele alınmış, sirayet eden duyguların olumlu veya olumsuz olmasına göre bireyin eleştirel düşünme biçiminin nasıl etkileneceğini incelemek mümkün olamamıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, duygusal sirayet hassasiyetinin eleştirel düşünebilme kabiliyetinin %43'lük bir kısmını açıklayabildiğini göstermektedir. Ancak kalan %57'lik kısmın hangi faktörlerle açıklanabileceği konusunda yapılacak araştırmalar, bu düşünme biçimini olumsuz yönde etkileyen bireysel veya bilişsel özellikler hakkında daha farklı bakış açılarının keşfedilmesi açısından önemli fikirler verebilir. Ayrıca bu araştırma, sadece belirli bir ilde bulunan ve kamu kuruluşu niteliğindeki örgütler üzerinde yürütülmüştür. Dolayısıyla başka illerde ve özel şirket statüsünde faaliyet gösteren işletmelerde farklı sonuçlara ulaşılması, diğer bir ifadeyle değişkenler arasındaki ilişkinin yönünde farklılık görülebilmesi de olasıdır.

Bununla birlikte araştırmada, katılımcılar arasında herhangi bir statü ayırımına işaret edilmeksizin, örgütün tüm kademelerinde çalışanlar birlikte incelenmiştir. Dolayısıyla örgütlerde karar verme mekanizması olarak işlev gören yöneticilerin taşıdığı duygusal sirayet hassasiyetinin; onların analiz etme, seçim yapma, problem çözme gibi bilişsel yeteneklerini ne yönde etkilebileceği veya duygusal sirayetinin bireysel/örgütsel performans üzerindeki etkileri gibi konular, gelecekte yapılacak araştırmalar için birer çıkış noktası olabilir.

Öte yandan regresyon analizlerinde hangi değişkenin hangisini etkilediği, yapısal eşitlik modeli analizinde ise, hangi değişkenin hangisini yordadığı konusunda bir yön tayini yapabilmek mümkün olamamaktadır. Yani duygusal sirayetinin eleştirel düşünme becerisini etkilediği yönünde kesin bir biçimde hükme varmak mümkün olamamaktadır. Bu araştırmada bu yönde görüş bildirilmesinin nedeni, literatürde yer alan görüşlerden yola çıkılmasıdır. Dolayısıyla, eleştirel düşünme becerisinin de, bireyin taşıdığı duygusal sirayet hassasiyetinin düzeyini etkileyebileceğinden, bu konuda oluşturulacak yeterli bir teorik alt yapı ile farklı bakış açıları da kullanılabilir. Nitekim Mele'ye göre, insan, doğası gereği özellikle kendi fikir ve inançlarıyla çelişen görüşlerden hoşlanmayabilmekte; beklenmedik ve meydan okuyucu görüşlerle karşılaştığında (kendisine eleştirel yaklaşıldığında) öfke, hayal kırıklığı veya huzursuzluk gibi umulmadık duygular içerisine girebilmektedir. Yani birey kendisine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, içinde buldukları duygusal durum doğrudan etkilenebilmektedir. Diğer bu hususun inanç olgusu bağlamında da ele alındığı görülmektedir. Şöyle ki, Howard ve arkadaşlarına göre (2015: 135) eleştirel düşünme, insanlara inanç ve eylem konusunda rehberlik eden ve bu doğrultuda, neye inanacaklarına veya ne yapacaklarına

karar verme eylemi üzerine yoğunlaşan bir düşünme biçimidir. Buna ilave olarak Hughes ve arkadaşlarına göre (2015: 10) eleştirel düşünme, sadece bireylerin kendilerine ait akılcı olmayan inançlarını değiştirmelerinde değil, başkalarının inançlarını değiştirmeleri için ikna edilmeleri konusunda da etkili olabilmekte; inanç ise aslında çoğu zaman mantıktan ziyade duygulara dayandırılmaktadır. O halde bireylerin eleştirel düşünme düzeylerinin öncelikle onların duyguları ve bu yolla da inançları üzerinde belirleyici olduğu, duygusal durumunun bireyi neye inanacağı konusunda yönlendiren önemli bir etken olduğu sonucuna varılabilir.

Kaynakça

- Alonso, Pablo ve Gregory B. Lewis (2001), "Public Service Motivation and Job Performance: Evidence from the Federal Sector", *The American Review of Public Administration*, 31 (4): 363-380.
- Arakawa, Dana Rei (2012), Emotional Contagion and Its Relationship to Mood, Unpublished Doctorate Thesis (Manoa: University of Hawaii).
- Araza, Aylin ve Aslan, Gonca (2014), "Post-Modernizm ve Post Bürokratik Örgüt Formları", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (25): 37-62.
- Aveyard, Helen, Pam Sharp ve Mary Wooliams (2011), *A Beginner's Guide to Critical Thinking and Writing in Health and Social Care*, (England: Open University Press).
- Aytaç, Ömer (2005), "Modern Bürokratik Kurumlar ve Baskı Düzenleri", *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (1): 249-278.
- Barry, Heather ve Tom R. Tyler (2010), "Rewarding The Fair and Repairing The Unfair: Both group Procedural Justice and Injustice May Motivate Group-Serving Behavior", Elizabeth, A. Mannix, Margaret A. Neale ve Elizabeth Mullen (Ed.), *Fairness and Groups* (U.K.: Emerald Group Publishing): 63-94.
- Barsade, Sigal G. (2002), "The Ripple Effect: Emotional Contagion and Its Influence on Group Behavior", *Administrative Science Quarterly*, 47: 644-675.
- Belkin, Liuba Y. (2007), "Emotional Contagion in The Electronic Communication Context in Organizations, Unpublished Doctorate Thesis (New Jersey: The State University of New Jersey).
- Bloch, Janel ve Sandra E. Spataro (2014), "Cultivating Critical-Thinking Dispositions Throughout The Business Curriculum", *Business and Professional Communication Quarterly*, 77 (3): 249-265.
- Brookfield, Stephen (2013), "Teaching for Critical Thinking", Victor C. X. Wang (Ed.), *Handbook of Research on Teaching and Learning in K-20 Education* (USA: IGI Global): 1-16.

- Brown, Timothy A. (2006), *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research* (USA: Guilford Press).
- Browne, Michael W. (1992), "Alternative Ways of Assessing Model Fit", *Sociological Methods & Research*, 21 (2): 230-258.
- Büyüköztürk, Şener (2006), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (Ankara: Pegem A Yayıncılık).
- Chan, Zenobia C. Y. (2013), "A Systematic Review of Critical Thinking in Nursing Education", *Nurse Education Today*, 33 (3): 236-240.
- Chabeli, Mary M. (2006), "Higher Order Thinking Skills Competencies Required by Outcomes-based Education from Learners", *Curationis*, 29 (3), 78-86.
- Choi, M.-Young, Tae-Young Moon ve Hyun-Ji Lee (2013), "Influence of Critical Thinking Disposition on Satisfaction with Clinical Practice and Intention of Recommendation among Paramedic Students", *Journal of Korea Academia-Industrial cooperation Society*, 14 (3): 1301-1312.
- Coşkun, Selim (2015), "Kamu Hizmetleri Motivasyonu Kuramı: Bir Literatür Taraması", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1): 61-74.
- Coşkun, Selim, Hakan Dulkadiroğlu ve Nevzat Fırat Kunduracı (2016), "Kamu Sektöründe Bireysel Performansa Göre Ücret Uygulamaları: Başarısızlığın Yaygınlaşması", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71 (2): 627-651.
- Çiçek, Mukaddes (2012), "Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş Gerekliğinin Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Bağlamında Değerlendirilmesi", Koçak, Yüksel ve Atıl Cem Çiçek (Ed.), *Kamu Yönetimi* (Ankara: Gazi Kitabevi): 97-109.
- Barry, Heather ve Tom R. Tyler (2010), "Rewarding The Fair and Repairing The Unfair: Both group Procedural Justice and Injustice May Motivate Group-Serving Behavior", A. Mannix, Elizabeth, Margaret A. Neale ve Elizabeth Mullen (Ed.), *Fairness and Groups* (UK: Emerald Group Publishing): 63-94.
- Carreras, M. R., P. Braza, J. M. Munoz, F. Braza, A. Azurmendi, E. Pascual-Sagastizabal, J. Cardas ve J. R. Sanchez-Martin (2014), "Aggression and Prosocial Behaviors in Social Conflicts Mediating the Influence of Cold Social Intelligence and Affective Empathy on Children's Social Preference", *Scandinavian Journal of Psychology*, 55, 371-379.
- Danvers, Emily Clair (2016), "Critically's Affective Entanglements: Rethinking Emotion and Critical Thinking in Higher Education", *Gender and Education*, 28 (2): 282-297.
- Dasborough, Marie T., Neal M. Ashkanasy, Eugene Y. J. Tee ve Herman H. M. Tse (2009), "What Goes Around Comes Around: How Meso-Level Negative Emotional Contagion Can Ultimately Determine Organizational Attitudes toward Leaders", *The Leadership Quarterly*, 20: 571-585.
- Devlin, Hillary C., Jamil Zaki, Desmond C. Ong ve June Gruber (2014) "Not As Good as You Think? Trait Positive Emotion Is Associated with Increased Self-Reported Empathy but Decreased Empathic Performance", *Plos One*, 9 (10), 1-8.
- Damasio, Antonio (2006), *Descartes' Error: Emotion, Reason and Human Brain* (Great Britain: Picador Vintage).
- Dischner, Simon (2015), "Organizational Structure, Organizational Form, and Counterproductive Work Behavior: A Competitive Test of The Bureaucratic and Post-Bureaucratic Views", *Scandinavian Journal of Management*, 31: 501-514.
- Doherty, William R. (1997), "The Emotional Contagion Scale: A Measure of Individual Differences", *Journal of Nonverbal Behavior*, 21 (2): 131-154.

- Doherty, William, Lisa Orimoto, M. Theodore Singelis, Elaine Hatfield ve Janine Hebb (1995), "Emotional Contagion: Gender and Occupational Differences", *Psychology of Women Quarterly*, 19: 355-371.
- Dutoğlu, Gülseren ve Meriç Tuncel (2008), "Aday Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki İlişki", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (8): 11-32.
- Elder, Linda (1997), "Critical Thinking: The Key to Emotional Intelligence", *Journal of Developmental Education*, 21 (1): 40-41.
- Erdem, Mustafa, Abdurrahman İlğan ve Fethullah Çelik (2013), "Lise Öğretmenlerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki", *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (12): 509-532.
- Erdem, Ramazan (2007), "Örgüt Kültürü Tipleri ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Elazığ İl Merkezindeki Hastaneler Üzerinde Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2 (2): 63-79.
- Facione, Peter A. (2011), "Critical Thinking: What It is and Why It Counts" (An essay), (Millbrae, CA: Measured Reasons and The California Academic Press).
- Flatow, Ginette Provost (2012) *Empathy and Intuition in Distance Learning: Reflections on Gardner's Multiple Intelligences* (Bloomington: AuthorHouse).
- Fu, Libi, Weiguo Song, Wei Lv ve Siuming Lo (2014), "Simulation of Emotional Contagion Using Modified SIR Model: A Cellular Automaton Approach", *Physica A*, 405: 380-391.
- Guadagno, Rosanna E., Daniel M. Rempala, Shannon Murphy ve Bradley M. Okdie (2013), "What Makes A Video Go Viral? An Analysis of Emotional Contagion and Internet Memes", *Computers in Human Behavior*, 29: 2312-2319.
- Gündoğdu, Hakan (2009), "Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimine Dair Bazı Yanılımlar", *Sosyal Bilimler*, 7 (1): 57-74.
- Halverson, Stefanie K. (2004), *Emotional Contagion in Leader-Follower Interactions*, Unpublished Doctorate Thesis (Texas: Rice University).
- Harris, Breanne (2010), "Emotions Affect Critical Thinking", <http://critical-thinkers.com/2010/07/emotions-affect-critical-thinking/> (02.07.2015).
- Hatfield, Elaine, John T. Cacioppo ve Richard L. Rapson (1994), *Emotional Contagion* (Paris: Cambridge University Press).
- Hatfield, Elaine, Richard L. Rapson ve Yen-Chi L. Le (2009) "Emotional Contagion and Emphaty", Jean Decety ve William Ickes (Ed.), *Neuroscience of Emphaty* (England: A Bradford Book): 19-30.
- Hess, Ursula ve Sylvie Blairy (2001), "Facial Mimicry and Emotional Contagion to Dynamic Emotional Facial Expressions and Their Influence on Decoding Accuracy", *International Journal of Psychophysiology*, 40: 129-141.
- Hoffman, Martin L. (2001), *Emphaty and Moral Development* (USA: Cambridge University Press).
- Houston, David J. (2000), "Public-Service Motivation: A Multivariate Test", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 10 (4): 713-728.
- Johnson, Stefanie K. (2008), "I Second The Emotion: Effects of Emotional Contagion and Affect of Work on Leader and Follower Outcomes", *The Leadership Quarterly*, 19: 1-19.
- Kaya, Harun (2008), "Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarının Örgütsel Kültürünün Analizi ve Kurum Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Görgül Bir Araştırma", *Maliye Dergisi*, 155, 119-143.

- Kelly, Janice R. ve Sigal G. Barsade (2001), "Mood and Emotions in Small Groups and Work Teams", *Organizational Behavior and Human Decision Process*, 86 (1): 99-130.
- Kincheloe, Joe L. ve Danny K. Weil (2004), *Critical Thinking and Learning: An Encyclopedia for Parents and Teachers* (London: Greenwood Press).
- Kokemuller, Neil, "Critical Thinking & Managing Your Emotions in The Workplace", <http://work.chron.com/critical-thinking-managing-emotions-workplace-6509.html> (02.07.2015).
- Leech, Nancy L., Karen C. Barrett, ve George A. Morgan (2005), *SPSS For Intermediate Statistics, Use And Interpretation* (New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers).
- Lundqvist, Lars-Olov (2008), "The Relationship Between The Biosocial Model of Personality and Susceptibility to Emotional Contagion: A Structural Equation Modeling Approach", *Personality and Individual Differences*, 45: 89-95.
- Maghsood, Amin Khandaghi ve Pakmehr Hamideh (2011), "The Relationship Between Students' Critical Thinking and Mental Health in Mashhad University of Medical Sciences", 13 (2), 114-123.
- Matthews, Ruth ve Jo Lally (2010), *The Thinking Teacher's Toolkit: Critical Thinking, Thining Skills and Global Perspectives* (New York: Continuum International Publishing Group).
- Matsumoto, Sayaka "Do Emotions Affect Critical Thinking", <http://www.humintell.com/2009/08/do-emotions-affect-critical-thinking/> (05.07.2015).
- McCallum, Robert C., Michael W. Browne ve Hazuki M Sugawara (1996), "Power Analysis and Determination of Sample Size for Covariance Structure Modeling", *Psychological Methods*, 1 (2): 130-149.
- Mele, Silvia (2015), *Critical Thinking: A Guide to Think with Clarity, Logic, Intent and Positive Manifestation* (Front Cover: Venus Content Providers).
- Moon, Jennifer (2008), *Critical Thinking: An Exploration of Theory and Practice* (Oxon: Routledge).
- Morgan, George., Nancy. L. Leech, Gene W. Gloeckner ve Karen C. Barrett (2004), *SPSS for Introductory Statistics, Use and Interpretation* (New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers).
- Mubaid, Hisham A. (2014), "A New Method for Promoting Critical Thinking in Online Education", *International Journal of Advanced Corporate Learning*, 7 (4): 34-37.
- Naktiyok, Atılhan ve Mukaddes Çiçek (2014), "Stratejik Düşünmenin Bir Öncülü Olarak Eleştirel Düşünme: Yöneticiler Üzerinde Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (2): 157-178.
- Nugent, Patricia M. ve Barbara A. Vitale (2015), *Fundamentals Success: Applying Critical Thinking to Test Taking*, Fourth Edition (USA: F. A. Davis Company).
- Pandey, Sanjay K., Wright, Bradley E. & Moynihan, Donald P. (2008), "Public Service Motivation and Interpersonal Citizenship Behavior in Public Organizations: Testing a Preliminary Model", *International Public Management Journal*, 11 (1): 89-108.
- Papousek, Ilona, H. Harald Freudenthaler ve Günter Schultze (2011), "Typical Performance Measures of Emotion Regulation and Emotion Perception and Frontal Eeg Asymmetry in an Emotional Contagion Paradigm", *Personality and Individual Differences*, 51: 1018-1022.
- Park, Bock Soon, Hana Cho ve Byung-Jun Park (2015), "Relationship of critical Thinking Disposition, Self Esteem and Job Seeking Stres of Nursing Students", *Journal of Korea Academia-Industrial cooperation Society*, 16 (2): 1103-1117.

- Pinker, Steven (1997), *How the Mind Works* (New York: W. W. Norton & Company).
- Podoshen, Jeffrey S. (2013), "Dark Tourism Motivations: Simulation, Emotional Contagion and Topographic Comparison", *Tourism Management*, 35: 263-271.
- Reid, Joanne R. ve Phyllis R. Anderson (2012), "Critical Thinking in Business Classroom", *Journal of Education for Business*, 87 (1): 52-59.
- Ross, David, Kim Loeffler, Shirley Schipper, Ben Vandermeer ve Michael Allan (2013), "Do Scores on Three Commonly Used Measures of Critical Thinking Correlate With Academic Success of Health Professions Trainees? A Systematic Review and Meta-analysis", *Academic Medicine*, 88 (5): 724-733.
- Rushby, Jacqueline Ann, Skye McDonald, Rebekah Randall, Arielle de Sousa, Emiliy Trimmer ve Alana Fisher (2013), "Impaired Emotional Contagion Following Severe Traumatic Brain Injury", *International Journal of Psychophysiology*, 89: 466-474.
- Salovey, Peter ve John D. Mayer, (1989-1990) "Emotional Intelligence", *Imagination, Cognition and Personality*, 9 (3), 185-211.
- Sample Size Calculator, <http://www.surveysystem.com/sscalc.htm> (15.05.2015).
- Schermelleh-Engel, K. ve Moosbrugger, H. (2003), "Evaluating The Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures". *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2): 23-74.
- Schutte, Nicola S., John M. Malouff, Chad Bobik, Tracie D. Coston, Cyndy Greeson, Christina Jedlicka, Emily Rhodes ve Greta Wendorf (2001), "Emotional Intelligence and Interpersonal Relations". *The Journal of Social Psychology*, 141 (4): 523-536.
- Secara, Carmen Gabriela (2009) "Comunications Skills in Business" *Revista de Management și Inginerie Economica*, 8 (3), 169-176.
- Sezgin, Ferudun (2010), "Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığının Bir Yordayıcısı Olarak Okul Kültürü", *Eğitim ve Bilim*, 35 (156): 142-159.
- Simpson, Elaine (2002), "Critical Thinking in Nursing Education: Literature Review. *International Journal of Nursing Practice*, 8 (2): 89-98.
- Smith, Karen Bulmer, Joanne Profetto-McGrath, Greta G. Cummings (2009) "Emotional Intelligence and Nursing: An Integrative Literature Review", *International Journal of Nursing Studies*, 46, 1624-1636.
- Stedman, Nicole L. P. ve Anthony C. Andenoro (2007) "Identification of Relationships between Emotional Intelligence Skill & Critical Thinking Disposition in Undergraduate Leadership Students, *Journal of Leadership Education*, 6 (1), 190- 208.
- Sulaiman, Tajularipin, Roselan Baki, Borhannudin Abdullah, Maryam Gholampour Garmjani ve Saeid Motevallii (2013), "Review of Critical Thinking and Fighting Spirit among Athletes", *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (3): 169-177.
- Tavşancılı, Ezel (2006), *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları).
- The Critical Thinking Community, <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766> (30.06.2015)
- Tezbaşaran A. Ata (2004), "Likert Tipi Ölçeklere Madde Seçmede Geleneksel Madde Analiz Tekniklerinin Karşılaştırılması", *Türk Psikoloji Bülteni*, 19 (54): 77-89.
- Turan, Mehmet ve Gülşah Parsak (2011), "Yabancılaşma ve İş Tatmini İlişkisi: Bir Devlet Üniversitesi İdari Personeli Üzerinde Araştırma", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2): 1-20.

- Tümkeya, Songül (2011), "Fen Bilimleri Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Öğrenme Stilllerinin İncelenmesi", *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3): 215-234.
- Uğur, Adem ve Zehra Erol, (2015), "Örgütlerde Kritik Sorun Kaynağı Olarak İşe Yabancılaşma, Yabancılaşma ve Bürokrasi Arasındaki İlişkiye Yönelik Kavramsal Bir Yaklaşım", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8: 182-192.
- Villavicencio, Felicidad T. (2011), "Critical Thinking, Negative Academic Emotions and Achievement: A Medational Analysis", *The Asia-Pacific Education Researcher*, 20 (1): 118-126.
- Visser, Victoria A., Daan van Knippenberg, Gerben A. Van Kleef ve Barbara Wisse (2013), "How Leader Displays of Happiness and Sadness Influence Follower Performance: Emotional Contagion and Creative Versus Analytical Performance", *The Leadership Quarterly*, 24: 172-188.
- Yang, Hae-Ju (2013), "Relationship between Critical Thinking Disposition and Problem Solving Ability of Nursing Students", *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*, 14 (12): 6387-6394.
- Zhang, Qin ve Jibiao Zhang (2013), "Instructors Positive Emotions: Effects on Student Engagement and Critical Thinking in U.S. and Chinese Classrooms", *Communication Education*, 62 (4): 395-411.